

Громадянська ідентичність як різновид організаційної ідентичності

Petrovska I. R. The civic identity as a type of organizational identity / I. R. Petrovska // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 39. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 244–256.

I. R. Petrovska. The civic identity as a type of organizational identity.

It is proved that the nature of civic identity is characterized by its organizational origin, therefore it is proposed to consider the civic identity of the personality as a kind of organizational identity. The civic identity identification subjects (similar to the organizational identification subjects) are a community of citizens (similar to personnel of a company; community with common and typical challenges of their lives united by the territory where the laws of a particular state are effective) and the state (organization as a whole; the state as a society organization). Based on the principles of the theory of social identity and social self-categorization, the concept of the complexity of social identity and the systematic approach, the author's definition of the civic identity of the personality as a complex multilevel systemic formation has been presented. It is the result of self-categorization, realization (assigning meaning-value) of belonging to a community of citizens and the state (as a citizen) and the subjective attitude (emotional and conative) of a person to his / her membership. It has been determined that the main functions of the civic identity of the individual are integration / consolidation (bonding and communication with other citizens, unification and preservation of the unity of citizens), regulatory (it determines civic and regulatory behavior), protective (the sense of social protection and personal safety) functions, self-esteem and social self-fulfillment.

Key words: civic identity, organizational identity, identification subjects, identity function, civil community, state.

І. Р. Петровська. Громадянська ідентичність як різновид організаційної ідентичності. Доведено, що природа громадянської ідентичності характеризується її організаційним походженням, відтак запропоновано розглядати громадянську ідентичність особистості як різновид організаційної ідентичності. Об'єктами громадянської ідентифікації (аналогічно до об'єктів організаційної ідентифікації) є спільнота громадян (аналог колективу організації; спільнота зі спільними і типови-

ми проблемами організації їхнього життя, що об'єднана територією, на якій чинні закони певної держави) і держава (організація загалом; держава як організація суспільства). Засновуючись на принципах теорії соціальної ідентичності та соціальної самокатегоризації, концепції складності соціальної ідентичності та системному підході представлено авторське визначення громадянської ідентичності особистості як складного багаторівневого системного утворення, що є результатом самокатегоризації, осмислення (надання сенсу-цінності) своєї приналежності до спільноти громадян і держави (як громадянина) та суб'єктивного ставлення (емотивного та конативного) особи до свого членства. Визначено, що основними функціями громадянської ідентичності особистості є інтеграційна / консолідаційна (зближення і зв'язок з іншими громадянами; об'єднання і збереження єдності громадян), регулятивна (зумовлює громадянську нормативно-правову поведінку), захисна (почуття соціального захисту та персональної безпеки), забезпечення самоповаги і соціальної самореалізації.

Ключові слова: громадянська ідентичність, організаційна ідентичність, об'єкти ідентифікації, функції ідентичності, спільнота громадян, держава.

Постановка проблеми. Існуюча сьогодні загроза територіальній цілісності та національній безпеці Української держави актуалізувала питання громадянської ідентичності, адже неформованість, дифузність, нестійкість громадянської ідентичності породжує серйозні проблеми як для окремого громадянина (почуття безнадійності, тривоги, відчуження, фрустрацію важливих соціально-психологічних потреб), так і для держави загалом, оскільки зумовлює психологічну толерантність громадян щодо різних видів зовнішньої агресії – від прямого військового вторгнення на територію держави до виявів економічної та інформаційної війни.

Науковий інтерес до проблеми становлення громадянської ідентичності особистості зумовлено відсутністю в науковому дискурсі її цілісної психологічної концепції, обґрунтованості психологічних закономірностей, механізмів та чинників її становлення, глибокого осмислення громадянської ідентичності як психологічного феномену, як індивідуального переживання та усвідомлення особистістю своєї громадянської приналежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню соціально-психологічних аспектів громадянської ідентифікації / ідентичності присвятили свої праці як зарубіжні (Б. Вілкенфелд, Ю. Габермас, Д. Дакітт, Б. Дюр'є, Л. Кнефелкамп, М. Лензі, К. Річардсон, Д. Гарт, Дж. Юніс, Н. Безгина, Т. Водолажська

Н. Галактіонова, Л. Дробіжева), так і вітчизняні (М. Боришевський, І. Васютинський, О. Голоденко, П. Горностай, І. Жадан, С. Позняк, Н. Савелюк, О. Скар, М. Слюсаревський, Л. Снігур, Н. Хазратова) науковці.

Вітчизняні психологи досліджують механізми формування громадянської свідомості, громадянські якості особистості (М. Боришевський, П. Горностай); чинники громадянської та національної самоідентифікації (І. Жадан, С. Позняк, О. Скар); закономірності й механізми становлення громадянськості в юнацькому віці (І. Жадан, Л. Снігур); ресурси громадянськості (С. Позняк), особливості громадянського самовизначення особистості (О. Киричук); громадянський розвиток особистості в дорослому віці (О. Лукашевич), психосемантичні особливості громадянської свідомості студентської молоді (Н. Савелюк), особливості соціальної, етнічної ідентичності російськомовних українських громадян (В. Васютинський, М. Слюсаревський), психологічні детермінанти, перцептивні та регулятивні особливості відносин особистості й держави (Н. Хазратова), соціально-психологічний зміст ставлення громадян до влади (В. Васютинський, М. Гнатко), особливості соціальної та особистісної ідентичності як концептуальної складової у дослідженні трудової міграції населення України (О. Блинова, М. Слюсаревський) тощо.

Теоретико-методологічний аналіз сучасних досліджень дав змогу зробити висновок, що громадянська ідентичність є складним (у плані структури, чинників та механізмів детермінації) та багаторівневим психологічним феноменом. Засновуючись на принципах теорії соціальної ідентичності та соціальної самокатегоризації (Г. Теджфел, Дж. Тернер), концепції складності соціальної ідентичності (С. Роккас і М. Брюер), а також системному підході (В. Ганзен, Б. Ломов, С. Максименко), основою якого є принцип системності, *громадянська ідентичність особистості розглядається нами як складне багаторівневе системне утворення, що є результатом самокатегоризації, осмислення (надання сенсу-цінності) своєї приналежності до спільноти громадян і держави (як громадянина) та суб'єктивного ставлення (емотивного та конативного) особи до свого членства.*

Громадянська ідентичність є багаторівневим особистісним утворенням і виявляється на *інституціональному* («громадянин – держава»), *груповому* («громадянин – спільнота громадян») та *індивідуальному* («Я як громадянин») рівнях і має чотирикомпонентну структуру, що складається з *когнітивного* (усвідом-

лення своєї приналежності до держави в якості її громадянина та спільноти громадян; знання й образно-символічні уявлення щодо держави, громадянства та громадян), *ціннісного* (суб'єктивна значущість, важливість членства; поділяння (чи ні) державницьких цінностей та цінностей громадянської спільноти), *афективного* (емоційне ставлення до свого членства, переживання «моє / не моє», почуття гордості, сорому, патріотизму тощо) та *конативного* (зумовлює громадянську поведінку й визначає форми діяльності (чи бездіяльності) стосовно держави і співгромадян – активність, включеність, дотичність / пасивність, байдужість, ворожість, протест, протистояння тощо; готовність індивіда діяти відповідно до інтересів держави та громадянської спільноти; громадянська участь / активність чи пасивність щодо обстоювання громадянських прав і цінностей) компонентів [4].

Виокремлюються різні модальності громадянської ідентифікації: *відкидання* її як такої; *моноідентифікація* (лише з однією спільнотою громадян певної держави), яка може бути сильною, помірною чи слабкою; *множинна ідентифікація* (з двома чи більше громадянськими спільнотами), яка може бути когерентною, лімінальною / перехідною та амбівалентною / суперечливою (конфліктною) та мати різні структурні форми (перетин, домінування, дроблення, злиття) [5, с. 148].

Мета статті – обґрунтувати положення про доцільність вважати громадянську ідентичність різновидом організаційної ідентичності як специфічної форми соціальної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося вище, громадянська ідентичність особистості пов'язана з усвідомленням та переживанням своєї приналежності до спільноти громадян певної *держави* – складної організаційної системи. Держава є особливою формою організації суспільства, необхідна для підтримки його цілісності, керованості, реалізації суспільних потреб та інтересів.

Як зазначає А. Олейник, «слідом за фірмою ще одним видом організації є держава, ... яку слід розглядати не як інститут, а в якості особливої організації» [3, с. 344]. Головним обґрунтуванням для такого підходу науковець вважає факт делегування громадянами частини своїх прав державі (на контроль своєї діяльності у сферах специфікації і захисту прав власності, створення каналів обміну інформацією, розробки стандартів мір (держава має єдину грошову систему; організує грошовий обіг, адже саме гроші в одній зі своїх функцій є найуніверсальнішою мірою обмі-

ну), створення каналів фізичного обміну товарів і послуг, правоохоронної діяльності та виробництва суспільних благ (оборона, охорона здоров'я, освіта) – саме на цій основі держава здійснює свою діяльність. Інакше кажучи, природа держави визначається владними відносинами, що виникають між громадянами і державним апаратом. Зазвичай, розподіл прав між громадянами і державою фіксується в конституції, що відіграє роль соціально-контракту [3, с. 344].

Державу можна визначати і як *соціально-політичну організацію*, що здійснює управління суспільством на певній території за допомогою права (О. Семенова, 2015); і як *політико-територіальну організацію*, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів (М. Гетьманчук, 2010); і як *політичну організацію* суспільства (О. Скакун, 2013); і як *форму організації людського буття*, яка передбачає територіальний принцип об'єднання населення, наявність відокремленої від народу публічної влади, а також податкової системи (Н. Хазратова, 2005); і як *універсальну організацію*, що має суверенітет і здійснює владу на певній території (М. Горлач, В. Кремень, 2009) тощо.

Опираючись на теорію організацій [2], справедливим буде віднесення поняття держави до більш загальної (родової) категорії *соціальної організації*, де соціально-політична, соціально-економічна, соціально-територіальна організації є її різновидами.

Отже, держава є соціальною організацією (соціальною системою), що діє в певних просторових межах (територія створює простір, у межах якого держава простирає свою владу на населення, що мешкає тут і є матеріальною основою існування держави) і за допомогою економічних, правових, аксіологічних та інших умов спрямована на досягнення певних цілей, зокрема сприяння матеріального і духовного розвитку громадян. Вона упорядковує життя суспільства і спрямовує його динаміку відповідно до певних економічних, політичних та інших моделей розвитку.

Аналізуючи основні риси соціальних організацій [1, с. 188], зазначимо, що всі вони притаманні й державі. Зокрема:

– *соціальна організація – це об'єднання людей*, вона об'єднує діяльність людей у суспільстві [2]. Держава як соціальна система (організація суспільства), перш за все, є соціальною спільністю, сукупністю громадян цієї держави (незалежно від їх етнічного походження);

– *соціальна організація виникає на основі поділу праці, її спеціалізації за функціональною ознакою.* У цьому розумінні соціальна організація є формою соціальних відносин. Держава належить до формальних соціальних організацій, де соціальні відносини будуються на підставі регламентації зв'язків, статусів, норм. Розподіл праці виступає у вигляді системи статусів-посад, кожна з яких наділена специфічними функціями таким чином, що всі функціональні завдання розподілені між членами організації. Держава як формальна організація має спеціальний адміністративний апарат, основною функцією якого є координація дій членів організації з метою її збереження;

– *кожна соціальна організація має певний координуючий орган або систему управління.* Управляючі підсистеми формують свої механізми і засоби регулювання й контролю за діяльністю різних елементів організації. Держава має спеціальний апарат управління – систему державних органів, що складаються з особливого розряду осіб, професіоналів з управління;

– *члени організації розподіляються по ієрархічній драбині відповідно до статусів і ролей.* Необхідним елементом соціальної структури, що закріплює соціальну ієрархію суспільства / держави, виступає соціальний статус – положення соціального суб'єкта в державі як організації суспільства, що передбачає для нього певні специфічні права й обов'язки, правила поведінки. Соціальний статус громадянина держави може визначатися за різними соціально значущими критеріями (економічними, політичними, соціально-правовими, професійно-кваліфікаційними тощо). Наприклад, можна говорити про державно-правовий статус депутата, цивільно-правовий статус підприємця, трудовий статус пенсіонера тощо, або статус посадової особи, неповнолітнього, військовослужбовця тощо);

– *соціальна організація функціонує в тісній взаємодії із зовнішнім середовищем,* реагуючи на будь-яку ситуацію, яка виступає умовою й обмеженням її існування. Будь-яка держава має зв'язки з іншими країнами світу (зовнішні), які за змістом поділяються на політичні, економічні, культурні, гуманітарні, наукові тощо.

Самовизначення при громадянській ідентифікації полягає в тому, що особистість ототожнює себе з членом організації, що становить собою державу [8, с. 79]. При цьому, як і при організаційній ідентифікації (Г. Харріс, Дж. Кемерон, М. Браун, Д. Холл, Б. Шнайдер, Х. Нігрєн, Б. Ешфорт, Б. Маєл), відбува-

ється сприйняття власної приналежності до держави (організації) та спільноти громадян (колективу) в поєднанні зі специфічними формами поведінки й емоційними станами. Науковці виокремлюють при цьому такі важливі аспекти, як самокатегоризація, усвідомлення власної приналежності до держави (організації) та спільноти громадян (колективу); внутрішньогрупові зв'язки (сприйняття зчеплення, подібності інтересів і типовості проблем з іншими співгромадянами); емоційна валентність (суб'єктивна оцінка громадянином власного афективного досвіду, пов'язаного з проживанням і функціонуванням у державі (перебуванням в організації)). А передумовою формування високого рівня ідентичності в працівника (громадянина) вважається схвалення ним організаційних (державницьких) цінностей і емоційна прихильність до установи (держави).

Отже, громадянську ідентичність, на нашу думку, можна вважати *різновидом організаційної ідентичності* як специфічної форми соціальної ідентичності.

Сучасні дослідження організаційної ідентичності підкреслюють її подвійну природу (*dual organizational identification*) – ідентифікація з робочою групою й організацією загалом (О. Фролова, 2014–2013; А. Ловаков, С. Ліпатов, 2011; Л. Засекіна, 2011; Л. Зіміна, 2010; С. Борос, 2008; Д. Вора, Т. Костова, 2007; Дж. Бартелс, А. Приун, М. де Йонг, І. Йостра, 2006; Д. Кніппенберг, Е. Слеебос, 2006; Р. Дік, 2005; Р. Дік, У. Вагнер, Дж. Стеллмачер, О. Чріст, П. Тіссінгтон, 2005; М. Рікетта, 2005; Дж. Даттон, Ж. Дукеріч, С. Хак'юел, 1994; Б. Ешфорт, 1992 та інші). Відтак, об'єктами громадянської ідентифікації (аналогічно до об'єктів організаційної ідентифікації) є *спільнота громадян* (аналог колективу організації; спільнота зі спільними і типовими проблемами організації їхнього життя, що об'єднані територією, на якій чинні закони певної держави) і *державна* (організація загалом; держава як організація суспільства).

Спираючись на теорію соціальної ідентичності та соціальної категоризації, а також на положення, представлені науковцями щодо мотивів організаційної ідентифікації (М. Хогг, Д. Террі, 2000 [10]; Д. Кніппенберг, Е. Слеебос, 2006 [11]; Н. Феазер, К. Раутер, 2007 [9]; Д. Вора, Т. Костова, 2007 [12]; О. Фролова, 2013 [7]), можна припустити, що у випадку громадянської ідентифікації задовольняються, окрім потреби у приналежності, ще й такі, як потреба у *безпеці, самоцінності (самоповазі)* та соці-

альній самореалізації – це саме ті психологічні потреби, для задоволення яких необхідне організоване соціальне середовище, тобто вони релевантні організаційній реальності [8]. Громадянська ідентичність особистості виконує низку життєво важливих функцій.

У науковому дискурсі по-різному окреслюють функції соціальної ідентичності, а саме розрізняються такі функції, як: адаптаційна, орієнтаційна, структурна, цільова, екзистенційна (Н. Іванова, 2003); забезпечення самоповаги, соціального статусу, персональної безпеки, гарантії соціального захисту, можливості для особистісного зростання (К. Коростеліна, 2003); адаптаційна, соціалізаційна, формалізаційна, смислова, визначальна, захисна, самореалізації (О. Блинова, 2011); регуляція поведінки; самоактуалізація – розвиток – самовираження; включення в систему соціальних взаємозв'язків, що забезпечує захист, задоволення потреб (Н. Безгіна, 2013); інтеграція, самореалізація – самоактуалізація, реалізація потреби у приналежності до групи (І. Саєнко, 2014) тощо.

Ураховуючи специфіку громадянської ідентичності як різновиду організаційної ідентичності, а також узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних соціальних та політичних психологів, до *функцій громадянської ідентичності особистості* відносимо: *інтеграційну (консолідаційну)* (зближення і зв'язок з іншими громадянами; об'єднання та збереження єдності громадян), *регулятивну* (зумовлює громадянську нормативно-правову поведінку; наявність упорядкованих відносин між співгромадянином і державою, правил для забезпечення стабільності, порядку), *захисну* (почуття соціального захисту та персональної безпеки), *забезпечення самоповаги й соціальної самореалізації*.

Громадянська ідентифікація пов'язана з усвідомленням і переживанням приналежності до інших співгромадян, сприйняттям себе як частини спільноти, вона породжує почуття «Ми» (об'єднує, консолідує), зменшує почуття невизначеності за рахунок усвідомлення зв'язку і подібності умов організації життя з іншими громадянами в певній державі. Одним із засобів забезпечення інтеграції та почуття приналежності можна вважати систему символів, пов'язаних із громадянськістю, державою і державністю. Наявність «своєї» символіки забезпечує універсальні засоби комунікації всередині цієї спільноти, стаючи ідентифікуючим чинником. Символ є матеріалізованим носієм ідеї (сло-

весним, подієвим або предметним), у цьому випадку ідеї єдності, цілісності, відображає значущі для громадянської спільноти цінності й образи, забезпечує мотивацію співпраці. Символічний простір громадянської спільноти, як правило, складається з офіційної державної символіки, фігур історичних (національних) героїв, найбільш значущих історичних і сучасних знаменних для держави подій (наприклад, Революція Гідності), а також побутових або природних символів, що відображають особливості життєдіяльності громадян [4].

Держава (як організація), так само як і громадянська спільнота (як колектив організації), задають загальні організаційно-життєві цінності, ідеали, норми та правила поведінки, орієнтують в особливостях організаційної реальності, визначають правила для забезпечення стабільності, порядку, впорядковуючи відносини між співгромадянами та державою.

Ідентифікація особи з державою (як і з будь-якою іншою організацією), що має високий міжнародний статус і визнання, сприяє підвищенню рівня її самоповаги. Успіхи держави у зовнішній і внутрішній політиці, досягнення та перемоги співгромадян у спортивній, інженерно-технічній, науковій, культурно-мистецькій та інших сферах викликають позитивні громадянські почуття (гордість, прихильність, захоплення тощо) і сприяють позитивному самоставленню, підвищенню самооцінки особи як такої, що належить до успішної (талановитої, розумної, креативної) високостатусної групи, що зумовлює позитивну громадянську ідентичність.

У державі, що дотримується визначеної стратегії розвитку зовнішньої та внутрішньої політики, спрямованої на забезпечення добробуту й усебічного розвитку її громадян і суспільства загалом, стабілізацію суспільно-політичної системи, і яка послідовна у своїх діях, проявляючи турботу про своїх громадян, зокрема гарантуючи соціальний захист усіх громадян та їхніх основних гарантованих державою соціально-економічних прав, у тому числі підтримку малозабезпечених і слабкозахисчених груп населення, забезпечення раціональної зайнятості громадян, розвитку галузей соціального комплексу (освіти, охорони здоров'я, науки, культури, житлово-комунального господарства тощо), зниження рівня криміналізації в суспільстві – породжує в громадянина почуття захищеності й упевненості в завтрашньому дні, тобто задовольняє потребу в безпеці, на досягнення якої

спрямована кожна особистість. Це опосередковує процеси саморозвитку, самореалізації та допомагає особі у пошуках сенсу і цінності власного життя у даному соціумі.

Довготривала економічна криза, політична нестабільність у нашій державі, зниження рівня життя є чинниками ризику еміграції та своєрідної «перевірки на міцність» патріотичних / громадянських почуттів українського населення. І в першу чергу громадяни зазначають недостатню наявність можливостей для самореалізації в Україні. Під соціальною самореалізацією розуміється величезний спектр умов різного характеру: професійного, економічного, соціального, культурного тощо.

Як зазначають О. Беляєв, М. Диба, В. Кириленко, сьогодні «на межі повного руйнування перебувають майже усі галузі соціальної сфери: освіта, охорона здоров'я, культура, громадський транспорт тощо. Їхнє хронічне недофінансування, надто низький рівень заробітної плати, матеріально-технічна незабезпеченість призвели до розвалу багатьох підприємств і систем життєзабезпечення, відпливу кваліфікованих кадрів. Унаслідок різкого розширення платності значно скоротився доступ до соціальних послуг. Різкий перехід від патерналістської соціалістичної моделі до ринкової, від масового соціального захисту й розгалуженої мережі безкоштовних установ соціальної сфери до ринкових методів хворобливо переноситься населенням» [6, с. 122], особливо представниками старшого покоління, які значно гірше адаптуються та ресоціалізуються за нових політико-економічних умов. На жаль, нові демократичні цінності не набули адекватної систематизації, не були підкріплені ідеологічно, економічно й інформаційно, тому старша вікова когорта віднаходить і повертає колишні політичні цінності, що відображають ідеологію минулого, аби зменшити відчуття невизначеності й тривоги. Ці та інші чинники зумовлюють у деякої частини населення негативно забарвлені громадянські почуття, на кшталт безпорадності, відчаю, незахищеності, покинутості напризволяще, розчарованості, песимістичного бачення як свого майбутнього в державі, так і майбутнього самої держави Україна.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Громадянська ідентичність особистості – це складне багаторівневе утворення, що є результатом самокатегоризації, осмислення (надання сенсу-цінності) своєї приналежності до спільноти громадян і держави (як громадянина) та суб'єктивного ставлення (емотивного та конативного) особи до свого членства.

Громадянська ідентичність виявляється на інституціональному («громадянин – держава»), груповому («громадянин – спільнота громадян») та індивідуальному («Я як громадянин») рівнях і має чотирикомпонентну структуру, що складається з когнітивного, ціннісного, афективного та конативного компонентів.

Існують різні модальності громадянської ідентифікації: відкидання її як такої; моноідентифікація (лише з одною спільнотою громадян певної держави), яка може бути сильною, помірною чи слабкою; множинна ідентифікація (з двома чи більше громадянськими спільнотами), яка може бути когерентною, лімінальною / перехідною й амбівалентною / суперечливою та мати різні структурні форми (перетин, домінування, дроблення, злиття).

Природа громадянської ідентичності характеризується її організаційним походженням, відтак запропоновано розглядати громадянську ідентичність особистості як різновид організаційної ідентичності. Об'єктами громадянської ідентифікації (аналогічно до об'єктів організаційної ідентифікації) є спільнота громадян (аналог колективу організації; спільнота зі спільними і типовими проблемами організації їхнього життя, що об'єднана територією, на якій чинні закони певної держави) і держава (організація загалом; держава як організація суспільства).

Громадянська ідентичність особистості виконує низку функцій: інтеграційну / консолідаційну, регулятивну, захисну, забезпечення самоповаги та соціальної самореалізації.

Перспективи подальших розвідок полягають у визначенні чинників становлення громадянської ідентичності на макрорівні (рівень держави та спільноти громадян – соціальний) та мікрорівні (рівень особистості).

Список використаних джерел

1. Вербець В. В. Соціологія : навч. посіб. / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. – К. : Кондор, 2009. – 550 с.
2. Монастирський Г. Л. Теорія організацій : підруч. / Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 288 с.
3. Олейник А. Н. Институциональная экономика : учеб. пособие. / А. Н. Олейник. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 416 с.
4. Петровська І. Р. Рівні та структура громадянської ідентичності особистості / І. Р. Петровська // Психологічні перспек-

- тиви. – Вип. 30. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. – С. 183–191.
5. Петровська І. Р. До проблеми множинності громадянської ідентичності особистості // Проблеми політичної психології : Збірник наукових праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2017. – Вип. 5 (19). – С. 145–155.
 6. Соціальна економіка : навч. посіб. / кол. авт. О. О. Беляєв, М. І. Диба, В. І. Кириленко та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 196 с.
 7. Фролова О. В. Феномен організаційної ідентичності: поняття, структура та засади формування / О. В. Фролова // Психологічні перспективи. – Вип. 21. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2013. – С. 248–257.
 8. Хазратова Н. В. До питання про психологічну природу громадянської ідентичності та її динаміку / Н. В. Хазратова // Педагогічний процес: теорія і практика. Серія : Психологія. – 2016. – № 3 (54). – С. 78–84.
 9. Feather N. T. Organizational citizenship behaviours in relation to job status, job insecurity, organizational commitment and identification, job satisfaction and work values / N. T. Feather, K. A. Rauter // Journal of Occupational and Organizational Psychology. – 2004. – Vol. 77 (1). – P. 81–94.
 10. Hogg M. A. Social and Self-Categorization Processes in Organizational Contexts / M. A. Hogg, D. J. Terry // The Academy of Management Review. – 2000. – Vol. 25 (1). – P. 121–140.
 11. Knippenberg D. van. Organizational identification versus organizational commitment: Self-definition, social exchange, and job attitudes / D. van Knippenberg, E. Sleebos // Journal of Organizational Behavior. – 2006. – Vol. 27 (5). – P. 571–584.
 12. Vora D. A model of dual organizational identification in the context of the multinational enterprise / D. Vora, T. Kostova // Journal of Organizational Behavior. – 2007. – Vol. 28 (3). – P. 327–350.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Verbets V. V. Sotsiolohiia : navch. posib. / V. V. Verbets, O. A. Subot, T. A. Khrystiuk. – K. : Kondor, 2009. – 550 s.
2. Monastyrskiy H. L. Teoriia orhanizatsii : pidruch. / H. L. Monastyrskiy. – Ternopil : TNEU, 2014. – 288 s.
3. Oleinyk A. N. Ynstytutsyonalnaia ekonomika : ucheb. posob. / A. N. Oleinyk. – M. : YNFRA-M, 2002. – 416 s.

4. Petrovska I. R. Rivni ta struktura hromadianskoi identychnosti osobystosti / I. R. Petrovska // Psykholohichni perspektyvy. – Vyp. 30. – Lutsk : SNU imeni Lesi Ukrainky, 2017. – S. 183–191.
5. Petrovska I. R. Do problemy mnozhynnosti hromadianskoi identychnosti osobystosti // Problemy politychnoi psykholohii : Zbirnyk naukovykh prats / Asotsiatsiia politychnykh psykholohiv Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy. – K. : Milenium, 2017. – Vyp. 5 (19). – S. 145–155.
6. Sotsialna ekonomika : navch. posib. / kol. avt. O. O. Bieliaiev, M. I. Dyba, V. I. Kyrylenko ta in. – K. : KNEU, 2005. – 196 s.
7. Frolova O. V. Fenomen orhanizatsiinoi identychnosti: poniatia, struktura ta zasady formuvannia / O. V. Frolova // Psykholohichni perspektyvy. – Vyp. 21. – Lutsk : SNU imeni Lesi Ukrainky, 2013. – S. 248–257.
8. Khazratova N. V. Do pytannia pro psykholohichnu pryrodu hromadianskoi identychnosti ta yii dynamiku / N. V. Khazratova // Pedahohichni protses: teoriia i praktyka. Seriia : Psykholohiia. – 2016. – № 3 (54). – S. 78–84.
9. Feather N. T. Organizational citizenship behaviours in relation to job status, job insecurity, organizational commitment and identification, job satisfaction and work values / N. T. Feather, K. A. Rauter // Journal of Occupational and Organizational Psychology. – 2004. – Vol. 77 (1). – P. 81–94.
10. Hogg M. A. Social and Self-Categorization Processes in Organizational Contexts / M. A. Hogg, D. J. Terry // The Academy of Management Review. – 2000. – Vol. 25 (1). – P. 121–140.
11. Knippenberg D. van. Organizational identification versus organizational commitment: Self-definition, social exchange, and job attitudes / D. van Knippenberg, E. Sleebos // Journal of Organizational Behavior. – 2006. – Vol. 27 (5). – P. 571–584.
12. Vora D. A model of dual organizational identification in the context of the multinational enterprise / D. Vora, T. Kostova // Journal of Organizational Behavior. – 2007. – Vol. 28 (3). – P. 327–350.

Received October 3, 2017

Revised November 6, 2017

Accepted December 8, 2017